

เครื่องปั้นดินเผา

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ของไทย

เครื่องปั้นดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์พบว่า เกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยหินกลาง หรือสังคมล่าสัตว์ ทำขึ้นอย่างเรียบง่ายไม่พิถีพิถันนัก โดยใช้มือปั้นขึ้นรูปอย่างอิสระ จากนั้นได้พัฒนาให้มีความประณีต สวยงามขึ้น โดยใช้แป้นหมุนช่วยในการขึ้นรูป และ ตกแต่งผิวภาชนะด้วยการขีดผิวให้ มีน้ ้น ประดับลวดลายด้วยกรรมวิธีต่างๆ และเนื้อ ดิน ปั้นทำได้บางลง ดังที่พบในสมัยหินใหม่หรือสังคมเกษตรกรรม และยุคโลหะหรือสังคม เมือง เริ่มแรก

จากการที่เครื่องปั้นดินเผามีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคน ตั้งแต่แรกเกิดจนตาย ทั้งใน ชีวิตประจำวัน และในพิธีกรรม ดังนั้นจึงพบเศษเครื่องปั้นดินเผา กระจายอยู่ตามแหล่งโบราณคดีเป็น จำนวนมาก ซึ่งบางชิ้นมีการตกแต่งเขียนลวดลายสวยงาม อันสะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อ อันเป็น เหตุให้เกิดพิธีกรรมของกลุ่มชนในยุคนี้ๆ ด้วย

แหล่งที่พบเครื่องปั้นดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ มีดังนี้

๑. ยุคหินกลาง

ในยุคหินกลาง เป็นสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ที่มีอายุประมาณ ๑๐,๐๐๐ ปี ถึง ๗,๐๐๐ ปี ใน ยุคนี้ได้พบเครื่องปั้นดินเผา ที่เก่าที่สุด ที่ถ้ำผี อำเภอมะนัง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีทั้งที่เป็นภาชนะผิว เรียบ และที่มีผิวขีดมัน รวมทั้งมีการตกแต่งผิว ด้วยลายเชือกทาบ อันแสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับ วัฒนธรรมโฮบีเลียน

๒. ยุคหินใหม่

ยุคหินใหม่ มีอายุประมาณ ๗,๐๐๐-๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว ยุคนี้ได้พบเครื่องปั้นดินเผา ตามแหล่ง โบราณคดีในภาคต่างๆ เกือบทุกจังหวัดที่สำคัญ อาทิเช่น จังหวัดกาญจนบุรี ลพบุรี นครศรีธรรมราช กระบี่ และพังงา เป็นต้น

สำหรับที่จังหวัดกาญจนบุรี พบที่หมู่บ้านเก่า ตำบลจระเข้เผือก อำเภอมะนัง และที่ถ้ำเขา สามเหลี่ยม ตำบลช่องสะเดา อำเภอมะนัง ที่จังหวัดลพบุรี พบที่บ้านโคกเจริญ ตำบลบัวชุม และที่เนิน คลองบำรุง ตำบลหนองยายไธสง อำเภอยะยาดี ส่วนที่จังหวัดนครศรีธรรมราช พบที่เนินพพิตา อำเภอนครหลวง และจังหวัดกระบี่ พบที่อำเภอนครหลวง

เครื่องปั้นดินเผายุคหินใหม่นี้ มีหลายรูปแบบ ล้วนมีความประณีต สวยงาม ด้วยเทคนิคที่ขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน แม้ว่าบางแหล่งยังคงขึ้นรูปอิสระด้วยมือสืบทอดมาก็ตาม รูปแบบของภาชนะมีทั้งหม้อก้นกลม หม้อสามขา และพาน ซึ่งล้วนมีเนื้อดินปั้นบางลง เนื้อดินละเอียดขึ้นและมีสี ต่างๆ ทั้งสีดำ สีแดง สีเทา และสีน้ำตาล ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับลักษณะส่วนผสมของดินและการเผา มีทั้งแบบเรียบและมีการตกแต่งด้วยลายเชือกทาบและลายขูดขีด

๓. ยุคโลหะ

ยุคโลหะมีอายุระหว่าง ๕,๖๐๐-๑,๗๐๐ ปี มาแล้ว เครื่องปั้นดินเผาในยุคนี้ มีความสวยงามมาก บางแหล่งแสดงให้เห็นว่า มีการทำอย่างพิถีพิถันอย่างยิ่ง และทำควบคู่ไปกับการผลิตเครื่องใช้โลหะ ที่มีทั้งสำริด ทองแดง และเหล็ก แสดงถึงความเจริญในเรื่องเทคโนโลยี ที่พัฒนาขึ้นอย่างมาก

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในขณะที่การหล่อโลหะทำได้ดี แต่เครื่องปั้นดินเผากลับไม่ค่อยได้รับความสนใจเท่าที่ควร มีการตกแต่งแบบเรียบง่าย เช่น ทาหน้าดินสีแดงทั่วไป ไม่เขียนลวดลาย หรือทำขนาดเล็กๆ การตกแต่งเครื่องปั้นดินเผาที่สำคัญ มีพบที่โนนนกทา อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น และที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี บ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา และบ้านดอนตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

เครื่องปั้นดินเผาดังกล่าว จะมีลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น อาทิที่บ้านเชียง จะมีการพัฒนาลวดลายตกแต่งภาชนะต่างๆ ด้วย ซึ่งในระยะแรกภาชนะเป็นสีดำ เขียนลวดลายด้วยวิธีขูดขีดลงในเนื้อดินปั้น ในระยะต่อมามีการใช้ดินสีแดงเขียนเป็นลายต่าง ๆ โดยเฉพาะลายก้นขด และในระยะหลัง การตกแต่งน้อยลงเพียงแต่ทาดำด้วยน้ำดินสีแดงเรียบเท่านั้น สำหรับเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านปราสาท มีรูปแบบที่โดดเด่น คือ หม้อมีเชิง ปากผายบานกว้าง

สมัยโบราณคดีประวัติศาสตร์

เป็นการ ศึกษาเรื่องราวของกลุ่มชน หรือรัฐ หรืออาณาจักร ที่มีความเจริญ มีอารยธรรมที่สูง มีหลักฐาน ทั้งจากเรื่องราวที่ปรากฏเป็นตัวหนังสือที่มีอายุสมัยไม่เด่นชัด หรือไม่สามารถกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนได้ตลอดต้องศึกษาจากเอกสารของดินแดนใกล้เคียง และศึกษาเปรียบเทียบจากลักษณะรูปแบบของงานศิลปกรรมทั้งด้านประติมากรรมลักษณะรูปแบบสถาปัตยกรรม และลวดลายที่ประดับ รวมถึงการศึกษาจากรูปแบบของงานจิตรกรรมที่ปรากฏใน สถาปัตยกรรมของดินแดนนั้น กับงานศิลปกรรม ที่ทราบอายุแน่นอนของดินแดนใกล้เคียง ที่แสดงรูปแบบ อันมีลักษณะที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดินแดนที่มีอายุอยู่ในสมัยโบราณคดีประวัติศาสตร์ จะเป็นดินแดนที่มีความเจริญอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๖-๑๘ แบ่งออกเป็น ๔ สมัย คือ

๑. สมัยพูนัน มีความเจริญระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๖-๘
๒. สมัยทวารวดี มีความเจริญระหว่าง พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖
๓. สมัยทักขิณรัฐ (ศรีวิชัยและตามพรลิงค์) มีความเจริญระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘
๔. สมัยลพบุรีหรือลพบุรี มีความเจริญ ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๘

ส่วนประวัติศาสตร์ของไทยแบ่งได้เป็น ๖ สมัย คือ

๑. สมัยเชียงแสนและล้านนา ราวพุทธ ศตวรรษที่ ๑๘-๒๔
๒. สมัยสุโขทัย ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘- ๒๑
๓. สมัยอโยธยา (อุทอง) พุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙
๔. สมัยอยุธยา พุทธศักราช ๑๘๙๓- ๒๓๑๐
๕. สมัยธนบุรี พุทธศักราช ๒๓๑๐-๒๓๒๕
๖. สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๓๒๕- ปัจจุบัน

เครื่องปั้นดินเผาพูนัน

วัฒนธรรมของรัฐพูนันนั้น ปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุจีน ครั้นพุทธศตวรรษที่ ๖ แต่เดิมนักวิชาการเชื่อกันว่า ศูนย์กลางน่าจะอยู่ทางแถบลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้ ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๖ - ๘ และคำว่า "พูนัน" สันนิษฐานว่า น่าจะมาจากภาษาอินเดียได้ และภาษาเขมรโบราณว่า "บนัน" หรือ "พนม" ซึ่งแปลว่า ภูเขา และพระนามของกษัตริย์พูนันในภาษาสันสกฤตว่า "บรรพตภูบาล" หรือ "ไศลราช" และพระนามนี้ ได้ถูกนำไปใช้เป็นชื่อราชวงศ์ ในรัฐศรีวิชัยว่า "ไศเลนทร์" ในพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ด้วย

สำหรับลักษณะเครื่องปั้นดินเผาของพูนันนั้น ไม่มีให้ศึกษาอย่างเด่นชัด แต่จากการที่มีความสัมพันธ์กับอินเดีย ทั้งเชื้อสายของกษัตริย์และประเพณีต่างๆ ดังนั้นรูปแบบของเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นภาชนะที่ใช้ในชีวิตประจำวันนั้น น่าจะมีรูปแบบคล้ายกับภาชนะโลหะ ที่ใช้ในราชสำนัก และใช้ในพิธีกรรม ซึ่งมีรูปแบบที่คล้ายกับภาชนะของทางอินเดีย ไม่ว่าจะเป็นหม้อก้นกลม คอสูง ตะคัน ตะเกียง และพาน ที่มีทั้งแบบเรียบ และตกแต่งตัวภาชนะ ด้วยลายประทับ เป็นรูปฟันปลา หรือเขียนสีแดง ที่ตัวภาชนะ ซึ่งล้วนแต่เป็นต้นแบบของภาชนะดินเผาทวารวดี สืบต่อมาก็เป็นได้

เครื่องปั้นดินเผาทวารวดี

วัฒนธรรมทวารวดีสืบทอดจากวัฒนธรรมพูนัน ชื่อของรัฐทวารวดี ปรากฏอยู่ในบันทึกของพระภิกษุจีนชื่อ หยวนฉาง หรือเหียนจาง ในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ โดยเรียกว่า "โตโลโปตี" และว่าตั้งอยู่ระหว่างรัฐศรีเกษตร (ในพม่าปัจจุบัน) กับรัฐอิศานปุระ (ในกัมพูชาปัจจุบัน) ซึ่งก็คือในดินแดนประเทศไทยปัจจุบัน หลักฐานที่ยืนยันอีก อย่างหนึ่งเกี่ยวกับชื่อทวารวดีก็คือ การพบ เหรียญเงิน ที่มีจารึกภาษาสันสกฤตความว่า "ศรีทวารวดีศวรปุณยะ" แปลว่า "บุญกุศลของ พระราชาแห่งศรีทวารวดี" อย่างไรก็ตามที่น่าสนใจว่า สร้อยนามของอยุธยาจริง ๆ นั้น มีคำทวารวดีอยู่ด้วย คือ กรุงเทพา

ทวารวดีศรีอยุธยา ซึ่งทำให้เชื่อว่า ทวารวดีน่าจะเป็นชื่อรัฐใหญ่ ที่มีอำนาจอยู่ในภาคกลางบนแผ่นดินไทย มาแต่โบราณ ก่อนอยุธยาจริง และคงจะมีอำนาจ อยู่ระหว่างราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖ รัฐนี้มีการ ติดต่อกับดินแดนตะวันออกกลาง และไกลไปถึงถิ่นของพวกเปอร์เซียและโรมันด้วย จากผลงาน ศิลปกรรมที่ปรากฏอยู่ แสดงว่าเป็นรัฐที่ประชาชน นิยมนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท และมี ศูนย์กลางทางวัฒนธรรมอยู่ในภาคกลางแถบลุ่ม แม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำแม่กลอง คือ แถบจังหวัด นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี สุพรรณบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และนครสวรรค์ และได้ปรากฏในเมืองต่างๆ ทั่วทุกทิศ อาทิ ทิศเหนือไปถึง ลำพูน (หริภุญไชย) ทิศตะวันออก ไปปรากฏที่นครนายก ปราจีนบุรี และอัญประเทศ ทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือปรากฏที่สระบุรี นครราชสีมา มหาสารคาม ชัยภูมิ ขอนแก่น บุรีรัมย์ กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด และยโสธร ทิศใต้ปรากฏที่ราชบุรี เพชรบุรี สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และยะลา

แหล่งโบราณคดีทวารวดีสำคัญ ที่กรมศิลปากรทำการขุดค้น ได้พบโบราณวัตถุที่น่าสนใจ และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศิลปวัฒนธรรมประเพณีแบบทวารวดี ได้มีพบที่ในภาคกลาง เช่น ที่จังหวัดนครปฐม อำเภอดู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี บ้านโคกไม้เดน อำเภอยะหริ่ง และที่จันทบุรี อำเภอดงตาล จังหวัดนครสวรรค์ อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี และที่ตำบลอุทัยธานี อำเภอมนังการ จังหวัดชัยนาท

ส่วนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้พบคตินิยมที่โดดเด่นคือ การสลักภาพพระพุทธรูปประวัติน และชาดก บนใบเสมาขนาดใหญ่ ที่ประกอบเป็นวงกลม หรือวงรูปไข่ ล้อมรอบเขตศักดิ์สิทธิ์ หรือเขตที่ใช้ประกอบพิธีกรรม เช่นที่ จังหวัดชัยภูมิ บุรีรัมย์ กาฬสินธุ์ นครราชสีมา มหาสารคาม และหนองคาย เป็นต้น

รูปแบบเครื่องปั้นดินเผาวัฒนธรรมทวารวดี

จากการสำรวจและขุดค้นแหล่งโบราณคดีทวารวดีแทบทุกแห่ง จะพบเครื่องปั้นดินเผาด้วยเสมอ ซึ่งมักจะเป็นภาชนะที่มีเนื้อดินแกร่งไม่เคลือบน้ำเคลือบ เช่น

๑. หม้อ

มีทั้งเนื้อแกร่งแบบสโตนแวร์ และดินเผาแบบเอิร์ทเธนแวร์ ล้วนขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน มีทั้งหม้อก้นกลมขอบปากม้วน หม้อก้นกลมคอสูง หม้อมีสัน มีการตกแต่งผิว ด้วยการขีดมันบ้าง หรือตกแต่งด้วยเส้นนูน หรือทำเป็นร่องตื้นๆ บางที่มีรอยกดด้วยนิ้วมือ รอยขีดขีดเป็นลายคลื่นคดโค้ง หรือเป็นแนวจุดประ เป็นลายกากบาท ลายเชือกทาบ ลายประทับเป็นรูปช้าง รูปม้า และลายพันธุ์พฤกษา มีแตกต่างกันดังนี้

๑.๑ หม้อดินเผา เนื้อบาง ก้นกลม ตกแต่งด้วยลายเชือกทาบตลอดใบ ตั้งแต่คอถึงก้นหม้อแบบนี้มีใช้มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ผลิตภัณฑ์เพื่อประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความสวยงาม หม้อแบบนี้พบที่จันทบุรี อำเภอดงตาล จังหวัดนครสวรรค์ และที่บ้านคูเมือง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

๑.๒ หม้อมีสัน เนื้อดินบาง ปากกว้าง คอสั้น ก้นหม้อค่อนข้างกลม มีทั้งก้นตันและลึก ผิวมีทั้งขัดมันและไม่ขัดมัน มีสีดำ แดง และน้ำตาล เนื้อสันหม้อตกแต่งด้วยลายเส้นนูนหรือขุดเป็นร่องลึก ๑-๓ เส้น หรือเป็นรอยกดเป็นระยะๆ ที่ตัวหม้อได้แนวสันลงไปถึงก้น ตกแต่งด้วยลายขูดขีดและลายเชือกทาบ

๑.๓ หม้อก้นกลม เนื้อแกร่งกึ่งสโตนแวร์ คอคอดสูง ผลิตด้วยฝีมือประณีต มีผิวเรียบ ตกแต่งด้วยเทคนิคต่างๆ และเขียนสี โดยตกแต่งที่ส่วนบ่าและลำตัว คือ บริเวณส่วนบ่านิยมตกแต่งด้วยลายกด เป็นแนวคล้ายลายคลื่นขนานกัน ๓-๔ เส้น เรียกว่า ลายหวี

๒. พาน

เป็นภาชนะที่มีเชิงสูง เนื้อดินปั้นแกร่ง ส่วนตัวพานมีทั้งทรงแบบชามก้นกลมลึกกับชามก้นตื้น ทรงตื้น ตัวเชิงเป็นทรงกรวยสูง มีทั้งแบบเรียบและประดิษฐ์เป็นปล้องต่อกัน

๓. ตะเกียง

เป็นตะเกียงใส่น้ำมันรูปร่างยาว แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนตัวตะเกียง เป็นรูปกลมแบบสำหรับใส่น้ำมัน และส่วนพวยที่ยื่นต่อออกมาสำหรับสอดไส้ตะเกียง รูปร่างคล้ายกับตะเกียงของอินเดีย แบบอานธระ หรือแบบโรมัน ตัวตะเกียงมีเนื้อดินปั้นหยาบหนา มีทั้งสีเทา และสีน้ำตาล แสดงถึงการขึ้นรูปด้วยมือ

๔. ตะคัน

เป็นตะเกียงขนาดเล็ก มีทั้งรูปร่างคล้ายจานเล็กที่ใส่น้ำจิ้ม และคล้ายถ้วยตะไล แต่จะมีลักษณะเตี้ย กลม ปากบานเรียบ บางที่จับเป็นจับเล็กๆ จับเดี่ยว หรือเป็นปากหยักโดยรอบ สำหรับพาดไส้ตะเกียง มีทั้งเนื้อหยาบและละเอียดบางที่มีเชิงสูง

๕. คนที หรือกุนที

เป็นหม้อน้ำมีพวย มีทั้งพวยเรียบๆ และที่มีการตกแต่งที่ปลายพวย ตัวหม้อน้ำจะมีขนาดใหญ่ คล้ายหม้อก้นกลม แต่คอคอดเล็กและสูง ที่ก้นมีขอบเชิงเตี้ยๆ คนทีจะมีทั้งเนื้อดินปั้นหยาบและละเอียด มีทั้งแบบเรียบและตกแต่งด้วยการเขียนสีแดงบนตัวภาชนะที่ทาน้ำ ดินสีนวลไว้เป็นแนวรอบไหล เนื้อพวยกกา ๕-๖ เส้น

๖. ชาม

เป็นภาชนะรูปกลม ปากกว้างม้วนขอบ ส่วนก้นลึกสอบ มีทั้งก้นกลม และตัดปาด เพื่อสะดวกในการตั้งวาง มีเนื้อดินแกร่งละเอียด

๗. ส่วนของภาชนะอื่นๆ

ได้มีการพบส่วนของภาชนะที่น่าสนใจ แต่ไม่สามารถจัดได้ว่า รูปทรงที่จะประกอบส่วนภาชนะเหล่านี้ จะมีรูปร่างแบบใด นั่นคือ การพบขาตั้งภาชนะ คล้ายกับขาที่สำหรับรองกระถางต้นไม้จีน ที่จินเสน และที่อินทร์บุรี ก็พบขาภาชนะดังกล่าว ฝาภาชนะมีจุกที่มีทั้งทรงยอดกลม และยอดคล้ายดอกบัวตูมคล้ายจุกฝามือสมัยอยุธยา ซึ่งแสดงว่าลักษณะของจุกฝาภาชนะได้พัฒนาไปอย่างมาก จึงยังคงเห็นการสืบทอดต่อมา

เครื่องปั้นดินเผาสมัยทวารวดี

สมัยทวารวดีมีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๘ ใกล้เคียงกับสมัยศรีวิชัย แต่มีอาณาเขตอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทยโดยมีเมืองทวารวดีหรือเมืองลำพูนในปัจจุบัน เป็นศูนย์กลางความเจริญ ได้พบแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่สำคัญ ๒ แห่ง ในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดลำพูน คือ ที่บ้านศรี้อย ตำบลต้นธงและที่บ้านวังโฮ ตำบลเวียงยอง

เครื่องปั้นดินเผาสมัยทวารวดีได้รับอิทธิพลทางด้านศิลปะจากสมัยทวารวดีและสมัยลพบุรีมาผสมผสานด้วย เพราะอยู่ในช่วงระยะเวลาใกล้เคียงกัน อีกทั้งตามพงศาวดารก็กล่าวว่าพระนางจามเทวี ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์แรกของอาณาจักรนี้ ทรงเป็นพระธิดาของกษัตริย์แคว้นละโว้หรือลพบุรี หรือจังหวัดลพบุรีในปัจจุบัน

เครื่องปั้นดินเผาสมัยทวารวดีในระยะแรกมีการตกแต่งด้วยการใช้สีแดง เขียนเป็นลายเส้นหรือการขีดขูดและการกดประทับเป็นลวดลายต่าง ๆ คล้ายกับเครื่องปั้นดินเผาสมัยลพบุรี ต่อมาจึงพัฒนาให้มีลวดลายที่สวยงามยิ่งขึ้น อีกทั้งรูปแบบของภาชนะก็ทำด้วยฝีมือที่ประณีตมากยิ่งขึ้น นอกจากหม้อ ฟาน ตะคัน คนโท ยังมีการทำหม้อบรรจุอิฐหรือโกศ ซึ่งตัวหม้อตกแต่งทำเป็นขอบหลายชั้น ฝาหม้อก็มีลักษณะเป็นชั้น ๆ เรียวขึ้นไปจนถึงยอด เป็นรูปคล้ายดอกบัว นอกจากนี้ยังมีการทำพระพุทธรูปดินเผาและแม่พิมพ์ดินเผาที่ใช้ทำพระพิมพ์ด้วย

จากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่า เครื่องปั้นดินเผาสมัยทวารวดีบางชิ้น มีลักษณะคล้ายคลึงกับเครื่องปั้นดินเผาที่พบในภาคกลางของประเทศไทยมา โดยอาจได้รับอิทธิพลจากอาณาจักรศรีเกษตรซึ่งเจริญขึ้นในช่วงแรกสมัยทวารวดี คือ พุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔

เครื่องปั้นดินเผาศรีวิชัยและตามพรลิงค์

ภาคใต้ของไทย และหมู่เกาะของประเทศ อินโดนีเซีย ปัจจุบัน แต่เดิมแบ่งเป็นรัฐเล็กๆ ที่แยกเป็นอิสระแก่กัน ต่างก็พยายามมีอำนาจเหนือกัน โดยส่งทูตไปให้จีนรับรองฐานะรัฐของตนกับเพื่อค้าขาย ขณะเดียวกันก็ติดต่อค้าขายกับอินเดีย ตะวันออกกลาง และเลยไปถึงโรมัน ด้วย ดินแดนแถบนี้มีความเจริญมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๖ เป็นต้นมา และมาเจริญมากจนสามารถรวมเป็น รัฐศรีวิชัยในพุทธศตวรรษที่ ๑๓ จากนั้นรัฐตามพรลิงค์ก็มีอำนาจเหนือคาบสมุทรมลายูในช่วง พุทธศตวรรษที่ ๑๘

เครื่องถ้วยล้านนา

อาณาจักรล้านนา มีเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางด้านการเมือง และวัฒนธรรมของภาคเหนือ ตั้งแต่สมัยพ่อขุนมั่งรายแห่งเมืองนครเงินยางเชียงแสน เสด็จลงมาปราบปรามแคว้นหริภุญไชยได้ และทรงสร้างเมืองเชียงใหม่ใน พ.ศ. ๑๘๓๙ เมืองเชียงใหม่จึงเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาตลอดมา ล้านนาเริ่มเสื่อมอำนาจลงใน พ.ศ. ๒๐๖๙ และตกอยู่ในอำนาจของพระเจ้า บุเรงนองกษัตริย์แห่งพม่า ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๐๗ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงยึดเมืองเชียงใหม่ เข้ารวมอยู่ในพระราชอาณาจักร ได้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๑๗ เป็นต้นมา

เครื่องถ้วยล้านนา มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ส่วนมากมักทำด้วยเนื้อดินละเอียดและบาง ไม่หนักและเทอะทะอย่างเครื่องสังคโลก แต่น้ำเคลือบนั้นส่วนใหญ่แล้วสวยงามสู้เคลือบสังคโลกไม่ได้ แม้ว่าบางเตา เช่น เตากาหลง และเตาที่อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย จะทำเครื่องปั้นดินเผา

เคลือบสีเขียวแบบเซลาดอนได้สวยงาม ไม่แพ้เครื่องสังคโลกก็ตาม ลักษณะเตาเผาในเขตภาคเหนือ ส่วนใหญ่เป็นเตาทุบ ก่อด้วยดิน แล้วเผาให้แข็งตัว ลักษณะรูปร่าง และการแบ่งสัดส่วนของเตา คล้ายกับเตาสมัยสุโขทัย คือ แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ส่วนหน้าเป็นที่ใส่เชื้อเพลิง ตอนกลางเป็นที่ตั้งผลิตภัณฑ์เข้าเผาและส่วนท้ายเป็นปล่องไฟระบายความร้อน ผลิตภัณฑ์แต่ละแหล่งคล้ายกันมาก จะแตกต่างกันเฉพาะในรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น แหล่งเตาเผาที่สำคัญคือ

เตาเวียงท่ากาน

ตั้งอยู่ที่เวียงท่ากาน จังหวัดเชียงใหม่ ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นคนโท และคนที่ เนื้อดินปั้นแบบ กิ่งสโตนแวร์ เนื้อบางละเอียดไม่เคลือบ ตกแต่งลวดลาย ด้วยการทาน้ำดินหรือสลิป สีแดง แล้วเขียน ลวดลายด้วยสีขาว ที่บริเวณรอบตัวและไห เป็นลายแนววงกลมซ้อน และลายดอกไม้ก้านขด เป็นต้น ผลิตภัณฑ์จากเตาเวียงท่ากาน น่าจะมีการพัฒนาการก่อนเตาอื่นๆ และอาจจะผลิตกันมา ตั้งแต่พุทธ ศตวรรษที่ ๑๗ แล้ว จากการที่พบผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาเผานี้เป็นจำนวนมาก ที่เมืองหริภุญไชย จึง เรียกชื่อภาชนะเหล่านี้ว่า เครื่องถ้วยหริภุญไชย

เตาสันกำแพง

ตั้งอยู่ที่อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะผลิตภัณฑ์มีเนื้อดินปั้น สีเทาอมแดงและ หยาบ เคลือบด้วยน้ำเคลือบสีขาวนวล มีสีเขียวอ่อนและน้ำตาล มักจะมีลักษณะเคลือบขุ่นโดยทั่วไป ตกแต่งด้วยลายเขียนใต้เคลือบสีดำ ลายที่นิยมมากที่สุดเป็นลายปลาคู่ซึ่งว่ายน้ำตามกันภายในวงกลม ซึ่งลักษณะลายปลา แบบนี้จีน เรียกว่า "หยิน-หยาง" แต่ที่น่าสนใจ คือ ลายปลาคู่ ประทับลงในเนื้อ ดินปั้น ลักษณะของจานปลานี้ คล้ายกับเครื่องถ้วยจีนมาก ส่วนลวดลายอื่นๆ ก็มี เช่น ลายวงกลม ซ้อนกัน ลายรูปสัตว์ในวงกลม และลายดอกไม้ ผลิตภัณฑ์ที่ผลิต มาก ได้แก่ จาน ชาม ขวด ตะคัน ไห กระปุก และคนที่ เป็นต้น

เตาสันทราย

ตั้งอยู่ที่บ้านสันทราย อำเภอมะเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นภาชนะเคลือบสี น้ำตาล ปรากฏรอยน้ำเคลือบสีน้ำตาลเข้ม ไหลเยิ้มลงเป็นทางตลอดใบ แต่มีภาชนะที่เคลือบ ๒ สีด้วย เช่น ไห ซึ่งตัวไหเคลือบสีน้ำตาล ส่วนคอถึงปากเคลือบสีเขียว

เตาบ้านโป่งแดง หรือเตापาน

ตั้งอยู่ที่ อำเภอปาน จังหวัดเชียงราย ลักษณะผลิตภัณฑ์มีเนื้อดินปั้นบางละเอียด ฝีมือประณีต เคลือบใส มีสีขาวนวล สีน้ำตาลอ่อน สีเขียวอ่อน การตกแต่งมีทั้งเคลือบสีเดียว และเขียนลายใต้ เคลือบ ด้วยสีดำ หรือตกแต่งด้วยลายขีดใต้เคลือบเป็นลายดอกไม้ และลายวงกลมซ้อน

เตาวังเหนือ

ตั้งอยู่ที่อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง เตาในบริเวณนี้ ตั้งอยู่กระจัดกระจายไปหลายหมู่บ้าน โดยเฉพาะที่ทุ่งฮั้ว จึงเรียกเครื่องถ้วยจากที่นี้ชื่อหนึ่งว่า "เครื่องถ้วยเตาทุ่งฮั้ว" ลักษณะผลิตภัณฑ์ ส่วนมาก มีเนื้อดินปั้นบางและละเอียดมาก ฝีมือประณีตกว่าที่อื่นๆ ในภาคเดียวกัน เคลือบด้วยน้ำ เคลือบที่บางมาก เป็นสีขาวนวล หรือสีเขียวใส และมักไม่ประดับ ลวดลายใดๆ ผลิตภัณฑ์ที่พบ เช่น กระปุกเล็กๆ จาน ชาม ถ้วย ขวด เป็นต้น

เตาเวียงกาหลง

ตั้งอยู่ที่อำเภอเวียงกาหลง จังหวัดลำปาง ใกล้ฝั่งแม่น้ำลาว ลักษณะผลิตภัณฑ์ มีเนื้อดินปั้นขาวบาง และละเอียด ตกแต่งด้วยการเคลือบสีสีเขียวอ่อนปนเทา เขียนลายได้เคลือบสีดำ ลายที่นิยมมากเป็นลายหัวตุ๊ก คล้ายลายนกหรืออีกา กำลังบิน นอกจากนั้นก็มียาลายดอกไม้ และลายก้านขดด้วย

เตาพะเยา

ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ลักษณะผลิตภัณฑ์มีเนื้อดินปั้นสีนวล น้ำเคลือบสีน้ำตาลทอง ใต้กัน และรอยขอบปาก ไม่เคลือบ ทั้งนี้เพราะเกี่ยวกับการวางซ้อนในเวลาเข้าเตาเผา

เตาบ่อสวก

ตั้งอยู่ที่บ้านบ่อสวก จังหวัดน่าน ลักษณะผลิตภัณฑ์มีเนื้อดินปั้นแกร่งสีน้ำตาล น้ำเคลือบสีน้ำตาลปนเขียว เคลือบบาง

เตาขุนยวม

ตั้งอยู่ที่อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลิตภัณฑ์มีเนื้อดินปั้นสีเทา น้ำเคลือบสีน้ำตาลเคลือบบาง

เครื่องถ้วยสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยาตอนต้น

เครื่องถ้วยที่ผลิตในสมัยนี้ผลิตขึ้นจากเตา ในอำเภอเมืองสุโขทัย และที่อำเภอศรีสัชนาลัย เฉพาะภาชนะขนาดใหญ่ เช่น ไห ได้พบว่ามีแหล่งเตาเผาพร้อมสมัยกันอยู่อีก ๒ แหล่ง คือ ที่บ้านชีปะขาวหาย อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกกับที่เตาใกล้วัดพระปรารักษ์ บ้านชั้นสูงตร ตำบลเชิงกลัด อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี

"สังคโลก" เป็นคำเรียกเครื่องถ้วย เฉพาะที่ผลิตที่จังหวัดสุโขทัยในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ การเริ่มต้นการผลิตนั้น อาจจะมีการพัฒนาภายในชุมชนมาก่อน เพราะได้พบเครื่องปั้นดินเผาพื้นเมืองทั้งที่เป็นภาชนะใช้สอยชนิดไม่เคลือบและชนิดเคลือบ เครื่องถ้วยชนิดเคลือบ เนื้อดินปั้นมีลักษณะเช่นเดียวกับพวกภาชนะที่ไม่เคลือบ คือ มีเนื้อดินปั้นหยาบหนาเป็นสีเทาอมม่วง และเคลือบเฉพาะด้านในเป็นต้นว่า จาน ไห และกระเบื้องมุงหลังคา สีที่นิยมคือ สีเขียวมะกอก เครื่องถ้วยแบบนี้ส่วนใหญ่ไม่มีลาย แต่บางใบ ก็มีลายชุดเป็นเส้น ๆ คล้ายลายหวีใต้เคลือบ

ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ เข้าใจว่า ทางสุโขทัยได้เริ่มมีการติดต่อกับจีน โดยเฉพาะจีนใต้ และ อันนัม หรือเวียดนาม ซึ่งเดิมเป็นส่วนหนึ่งของจีนอย่างใกล้ชิด จึงน่าที่จะมีช่างจีน และช่างอันนัม ได้เข้ามาค้าขายและตั้งหลักแหล่งอยู่ในบริเวณเตาเผา ทั้งที่เมืองสุโขทัยเก่าและที่ศรีสัชนาลัย จึงปรากฏว่า ได้มีการพัฒนาการผลิตเครื่องถ้วยใหม่ โดยพยายามลอกเลียนแบบและลวดลายจากเครื่องถ้วยจีน ในยุคนั้นพบเครื่องสังคโลก มีทั้งที่ใช้ลายชุดชุดได้เคลือบเซลาดอน ด้านในภาชนะเป็นลวดลายดอกบัว ลายดอกไม้ก้านขด ขอบริมของภาชนะผายออก มีทั้งขอบริมแบบเรียบ และมีลายคดโค้ง แบบลาย กลีบบัว และด้านนอกตกแต่งเป็นลายกลีบบัว แบบนี้เป็นแบบที่จีนนิยมมาก ในสมัยราชวงศ์หยวน (พ.ศ. ๑๘๒๓- ๑๙๑๑) ซึ่งผลิตที่เตาหลงฉวน มณฑลเจ้อเจียง แต่หลังจากนั้นแล้ว ช่างก็ได้พัฒนา เครื่องสังคโลก ให้มีความงดงามตามรสนิยมของตน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าเครื่องสังคโลกที่ผลิตในระยะ หลัง ๆ จะมีลักษณะที่เด่นเฉพาะตน แม้ว่ายังมีรูปแบบของจีนให้เห็นอยู่บ้างก็ตาม แหล่งเตาเผาที่สำคัญ เช่น

เตาที่เมืองสุโขทัยเก่า

ผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาเผาเริ่มแม่น้ำโจน โดยทั่วไปจะเผาในเตาкуп ซึ่งแบ่งตัวเตาออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนใส่เชื้อเพลิง อยู่ส่วนนอก ตรงกลางเป็นที่ตั้งภาชนะที่เข้าเผา และส่วนท้ายเป็นปล่องไฟ โดยมีการตั้งภาชนะบนก้นห่อ ภาชนะส่วนบนวางซ้อนกันโดยมีก้นบน้ำอ้อยที่มีขา ๔ - ๖ ปุ่ม ดังนั้น ภาชนะที่ผลิตที่นี้ส่วน ใหญ่จะมีรอยปุ่มก้นบน้ำอ้อยปรากฏอยู่ที่ด้านใน เสมอ ยกเว้นใบที่ตั้งอยู่บนสุด เนื้อดินปั้นของ ภาชนะที่ผลิตจากเตาเมืองสุโขทัยเก่าจะมีลักษณะหยาบสีเทา ดังนั้น ก่อนที่ช่างจะ ตกแต่งลวดลาย ช่างจะใช้น้ำดินหรือสลิปเคลือบตัวภาชนะที่ขึ้นรูปแล้วเพื่อตกแต่งผิวภาชนะให้เรียบ ก่อน จากนั้นจึงจะเขียนลายแล้วจึงเคลือบใสทับแล้วนำเข้าเผา ด้วยอุณหภูมิประมาณ ๙๐๐-๑๐๐๐ องศาเซลเซียส ลายที่นิยมเขียนเป็นลายดอกไม้อย่างคร่าว ๆ ภายในวงกลมด้านในเขียนลายกลีบบัว พันยักซ์ ซึ่งลักษณะลวดลายนี้จะคล้ายคลึงกับเครื่องถ้วยอันนัม (ญวน) ที่อยู่ร่วมยุคสมัยเดียวกันด้วย นอกจากนี้ มีลายจักรภายในวงกลม และลายปลาตัวเดียวภายในวงกลมเป็นต้น รูปแบบของภาชนะมี จาน จานเล็ก และชาม

เตาที่ศรีสัชนาลัย

ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากแหล่งเตาเริ่มแม่น้ำยมนี้ มีมากมายหลายรูปแบบ ตั้งแต่ โอ่ง ไห ตุ่ม หม้อ พาน จาน ชาม คนโท คนที ตุ๊กตา เครื่องประดับอาคาร เช่น กระเบื้องมุงหลังคา กระเบื้องเชิงชาย ครอบบอกไก่ ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ บราลี เทพนม ตลอดจนทวารบาลนอกนั้นก็มีพวกตุ๊กตาเสียดบาล ตุ๊กตารูปสัตว์ รูป ปันคู่ชายหญิง เป็นต้น ซึ่งเตาเผาที่รู้จักมานานมี เตาป่ายาง และเตายักษ์

ลักษณะเนื้อดินปั้นของเครื่องสังคโลกที่เตาศรีสัชนาลัยนี้ มีคุณภาพดี เนื้อละเอียด ผลิตภัณฑ์ มีฝีมือประณีตกว่าที่เตาสุโขทัย มีทั้งเคลือบสีเขียว มะกอก เขียวไข่กา (เซลาดอน) สีขาว สีน้ำตาล พื้น สีขาวเขียนลายบนเคลือบด้วยสีน้ำตาลทอง หรือพื้นขาวเขียนลายได้เคลือบสีเทาหรือดำ

วิธีการตกแต่งลวดลายประดับ มีทั้งการ เขียนลายใต้เคลือบ เขียนลายบนเคลือบ เขียนลายในเคลือบ ขุดขูดให้เป็นลายปื้นลายติดที่ตัวผลิตภัณฑ์แล้วเคลือบ และมีการใช้แม่พิมพ์ ลวดลายที่นิยมมีลายดอกไม้ โดยเฉพาะลายดอกบัว ลายดอกไม้ก้านขด ลายปลาคาบ사หร่าย ลายสังข์ แบบลายของจีน และลายแปลกอื่น ๆ

นอกจากนี้มีผลิตภัณฑ์ที่ไม่เคลือบด้วย เช่น ไห ตุ่ม คนโท และคนที่ ดินเผาที่มีการทาน้ำดิน หรือสลิปแล้ว จะเขียนลายด้วยสีแดงเป็นลายก้านขด หรือลายวงกลมซ้อน ลักษณะของคนโทเหล่านี้ คล้ายกับผลิตภัณฑ์ที่เตาเวียงท่ากาน จังหวัด เชียงใหม่

เตาบ้านชีปะขาวหาย

ชื่อเตานี้เข้าใจว่า อาจจะเลื่อนมาจากชื่อเดิม คือ บ้านเตาไห แล้วเลื่อนไปเป็นบ้านเต่าหาย ต่อมาเปลี่ยนไปเป็นบ้านชีปะขาวหาย แหล่งเตานี้อยู่ริมแม่น้ำน่านเตาส่วนใหญ่ถูกทำลายไปเกือบหมด ด้วยภัยทั้งจากธรรมชาติและมนุษย์ ผลิตภัณฑ์ที่แหล่งเตาเผานี้ ส่วนใหญ่จะเป็นภาชนะเคลือบสีน้ำตาลเข้มคล้ายผลิตภัณฑ์จากเตาศรีสัชนาลัย เช่น โอ่ง ไห กระปุก นอกจากนี้ยังผลิตท่อน้ำและลูกกระสุนปืนใหญ่ด้วย ทั้งนี้เพราะลักษณะเนื้อดินปั้นซึ่งมีเนื้อหยาบสีน้ำตาลอมแดงเหมือนกัน รวมทั้งเคลือบสีน้ำตาล เช่นเดียวกัน

เตาวัดพระปรารักษ์บ้านชันสูตร

เตานี้อยู่ใกล้บริเวณวัดพระปรารักษ์ที่บ้านชันสูตร ตำบลเชิงกลัด อำเภอบางระจัน จังหวัด สิงห์บุรี ผลิตภัณฑ์จากแหล่งนี้ คือ ไหสีหูขนาดกลาง มีขอบปากม้วน กลมใหญ่ รอบคอและไหล่นิยมประดับด้วยแนวเส้นตั้งแต่ ๓ เส้นขึ้นไป เนื้อดินปั้นหยาบสีออกแดงมีทั้งเคลือบสีน้ำตาลและไม่เคลือบ เช่นเดียวกับ เตาศรีสัชนาลัยและเตापิชณุโลก แต่รูปร่างต่าง กันไปเล็กน้อยคือ มีลักษณะคล้ายไหจีน และพบ ตามแหล่งโบราณคดีทั่วไปที่พบเครื่องสังคโลก จากศรีสัชนาลัย

อย่างไรก็ดีเตาเผาทั้ง ๔ แหล่งนี้เข้าใจว่า ได้ดำเนินงานมาตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เป็นอย่างช้า โดยเฉพาะที่แหล่งศรีสัชนาลัย น่าจะเริ่มมาก่อน คือ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ก็เป็นไปได้ และเข้าใจว่า ได้ดำเนินงานสืบต่อเรื่อยมา จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ในสมัยอยุธยา จึงได้เลิกไป ด้วยสาเหตุที่ไม่ทราบแน่ชัด อาจเกิดจากน้ำท่วม หรือภัยจากสงคราม เพราะจากการขุดค้นพบเตาเผาบางแห่งในศรีสัชนาลัย แสดงว่าเตาเผาได้ถูกละทิ้งไปอย่างรีบเร่ง บางเตายังมีภาชนะทั้งอยู่ภายในเตา ตรงส่วนตั้งเผา โดยยังมิได้เคลื่อนย้ายผลิตภัณฑ์ ที่เข้าใจว่า เลิกกิจการ ประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เพราะบางแห่งได้มีการพบเครื่องสังคโลกปะปนอยู่กับเครื่องถ้วยลายคราม สมัยราชวงศ์หมิงของจีน ในรัชกาล พระเจ้าวันลี่ด้วย (พ.ศ. ๒๑๑๕-๒๑๖๓)

ประเภทของเครื่องสังคโลก

เนื้อดินปั้นของเครื่องสังคโลกเป็นประเภทเนื้อแกร่ง หรือสโตนแวร์ ซึ่งต้องใช้อุณหภูมิในการนำเข้าเผาสูงประมาณ ๑๑๕๐ – ๑๒๘๐ องศาเซลเซียส และมีการใช้เทคนิคในการตกแต่ง ทั้งการเคลือบ และลวดลายต่าง ๆ กัน หลายรูปแบบ ซึ่งพอจำแนกได้ดังนี้

- เครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่งไม่เคลือบ แต่ประดับลวดลายด้วยการใช้แม่พิมพ์กดลวดลายประทับ เช่น ลายก้านขด หรือลายเรขาคณิต นอกจากนี้ มีการประดับด้วยวิธีการปั้นดิน แล้วแปะติดเข้ากับภาชนะ ก่อนเข้าเผา ซึ่งเข้าใจว่าเป็นแบบ ดั้งเดิมที่มีมาก่อนและทำสืบต่อมาในระยะหลังด้วย
- เครื่องถ้วยเคลือบสีน้ำตาลเข้ม อันเป็นการเคลือบสีพื้นเดียว ซึ่งจะมีลักษณะทั้งรูปแบบ และสีน้ำตาลเคลือบ คล้ายกับเครื่องถ้วยลพบุรีประเภทเคลือบสีน้ำตาล
- เครื่องถ้วยเคลือบขาวสีเดียว
- เครื่องถ้วยเคลือบขาวที่เขียนลวดลายใต้เคลือบน้ำตาลดำ มีลักษณะคล้ายเครื่องถ้วยจีน จากเตาสี้อี๊ว กับเครื่องถ้วยอันหนาน
- เครื่องถ้วยเคลือบขาวที่เขียนลวดลายบน เคลือบสีน้ำตาลทอง
- เครื่องถ้วยเคลือบขาวที่เขียนลายในเคลือบด้วยสีน้ำตาลทอง
- เครื่องถ้วยเนื้อดินแกร่งกึ่งสโตนแวร์ ไม่เคลือบแต่ชุบน้ำดิน แล้วเขียนลวดลายด้วยสีแดง
- เครื่องถ้วยเคลือบสีเขียวโกก้าหรือเซลาดอน ซึ่งตกแต่งลวดลาย ด้วยวิธีการขีดและขูดลายในเนื้อดิน แล้วเคลือบทับ ซึ่งประเภทนี้คล้ายคลึงกับเครื่องถ้วยจีน จากเตาหลงฉวน สมัยราชวงศ์ซ่ง ตอนปลายถึงราชวงศ์หยวน (ประมาณพุทธศตวรรษ ที่ ๑๙-๒๐)
- เครื่องถ้วยดินเผา หรือตากให้แห้ง แล้วนำสลิปน้ำดินขาว ทาทัບอย่างหนาๆ แล้วสลักลายเบา ต่อจากนั้นก็นำเข้าเตาเผา

เครื่องถ้วยสมัยอยุธยา

สมเด็จพระเจ้าอู่ทองหรือพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงตั้งอยุธยาเป็นราชธานี ใน พ.ศ. ๑๘๙๓ นับจากนั้น เป็นต้นมา อยุธยาได้เป็นราชธานี มีความเจริญรุ่งเรือง สืบต่อมาเป็นเวลา ๔๑๗ ปี เป็นศูนย์กลางการค้า นานาชาติ มีชาวต่างชาติเข้ามาติดต่อค้าขายหลายชาติ ในบรรดาสินค้าที่ซื้อขายกันในอยุธยา ที่น่าสนใจสิ่งหนึ่งคือ "เครื่องถ้วย" อาณาจักรอยุธยาเอง เมื่อได้มี

อำนาจเหนือรัฐสุโขทัย ก็ได้พยายามสนับสนุนการผลิตเครื่องสังคโลก ที่มีชื่อเสียงของสุโขทัย ทั้งที่แหล่งเตาเผาศรีสัชนาลัย แหล่งเตาเผาบ้านเตาไห และที่แหล่งเตาเผาวัดพระปรามังค์ เพื่อเป็นสินค้าส่งไปจำหน่ายในหัวเมืองต่างๆ ภายในประเทศและ ต่างประเทศ อันเป็นการส่งสินค้าเครื่องถ้วยออกไปขายแข่งกับเครื่องถ้วยจีนที่ถูกรัฐบาลจีนระงับ ส่งออกชั่วคราว ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ จนพุทธศตวรรษที่ ๒๑ จึงลดความสำคัญลง จนเลิกการผลิต อาจเป็นเพราะรัฐบาลจีนเริ่มส่งเครื่องถ้วยของตนออกไปขายอีกครั้งหนึ่ง รวมทั้งเครื่องถ้วยที่มีรูปแบบแปลกใหม่เรียกว่า เครื่องห้าสี หรือเครื่องถ้วยเบญจรงค์ ประกอบกับเหตุการณ์สงคราม ภายในอยุธยาเอง หรืออาจเป็นเพราะเครื่อง ถ้วยจากแหล่งเตาเผาใหม่ที่อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี มีคุณภาพไม่ดีพอ ทำให้การผลิต เครื่องสังคโลกต้องเลิกไปในที่สุด

เครื่องถ้วยเบญจรงค์และลายน้ำทอง

เครื่องถ้วยลายเขียนสีที่เรียกว่า เครื่องห้าสี หรือเครื่องถ้วยเบญจรงค์ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๔ หมายถึง เครื่องปั้นดินเผาเคลือบ ที่เขียนลายโดยวิธีลงยา (enamel) ด้วยสีต่างๆ ตั้งแต่ ๓ สีขึ้นไป จีนเรียกว่า อู๋ฉ่าย ไต้ฉ่าย เฟินฉ่าย และฝาล่งฉ่าย ตามเทคนิคการเขียนลายสีที่แตกต่างกันไปของจีน แต่ถ้าเป็นเครื่องถ้วยไทยแล้วหมายถึง เครื่องถ้วยเบญจรงค์อย่างของไทย ที่สั่งจีนทำ ใช้รูปแบบลายแบบลายไทย จีนนิยมเครื่องถ้วยลงยาห้าสี มาตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิงตอนปลาย โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าวันลี่ และสืบต่อมา จนถึงสมัยราชวงศ์ชิง ราชสำนักไทย สมัยอยุธยาได้สั่งซื้อเข้ามาใช้ และต่อมาได้จัดส่งลายไปสั่งทำด้วย โดยสั่งทำเป็นโถปริก และโถฝาขนาดกลาง เขียนเป็นลายกระหนก ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายเทพนมมรสิงห์ เป็นต้น เครื่องถ้วยเบญจรงค์ของไทย มีทั้งที่สั่งทำที่จิงเต๋อเจิ้น และที่ทำจากเตาเผาฉนวนทงฝูเจี้ยน และกวางตุ้ง เมื่อการใช้เครื่องถ้วยชนิดนี้ เป็นที่นิยมในตลาดเมืองไทย เครื่องถ้วยเบญจรงค์ที่สั่งทำจากจิงเต๋อเจิ้นนั้น มักจะเป็นของใช้ในราชสำนัก เพราะเนื้อดินปั้นละเอียด แข็ง และบาง ช่างที่ทำมีฝีมือดี และเขียนลายได้ละเอียดสวยงาม

เครื่องถ้วยลายน้ำทอง

อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๓ - ๒๔ หมายถึง เครื่องปั้นดินเผาเคลือบ ที่เขียนลายด้วยวิธีลงยาเช่นกัน แต่เป็นพวกที่ลงพื้นภาชนะด้วยสีทองที่ทำจากทองคำ เครื่องถ้วยลายน้ำทองที่ดีๆ ไทยสั่งทำจากจีนเช่นเดียวกับเครื่องเบญจรงค์ เครื่องถ้วยลายน้ำทองนี้ จีนนิยมมากในสมัยราชวงศ์ซิง โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าคังซี (พ.ศ. ๒๒๐๕-๒๒๖๖) และพระเจ้าหย่งเจิ้น (พ.ศ. ๒๒๖๖-๒๒๗๙) ร่วมรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชถึง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ซึ่งน่าจะมีการสั่งทำเครื่องถ้วยลายน้ำทองจากญี่ปุ่นด้วย

การสั่งทำเครื่องถ้วยเบญจรงค์ และลายน้ำทองจากจีน คงจะได้สั่งทำสืบต่อมา ในสมัยกรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ โดยมีการปรับปรุง และคิดค้นรูปแบบ และลวดลายใหม่ๆ เพิ่มขึ้นอีกด้วย โดยเฉพาะรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าธนบุรีนั้นพบว่า ในราชสำนักญี่ปุ่น ก็ใช้เครื่องถ้วยจากประเทศไทย เรียกว่า "เครื่องถ้วยธนบุรี" ซึ่งน่าจะเป็นเครื่องถ้วยเบญจรงค์ หรือลายน้ำทอง ที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พระราชทานเป็นเครื่องบรรณาการ

เครื่องถ้วยสมัยอยุธยา

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงตั้งอยุธยาเป็นราชธานี ใน พ.ศ. ๑๘๙๓ นับจากนั้นเป็นต้นมา อยุธยาได้เป็นราชธานีมีความเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมาเป็นเวลา ๔๑๗ ปี เป็นศูนย์กลางการค้านานาชาติ มีชาวต่างชาติเข้ามาติดต่อค้าขายหลายชาติ ในบรรดาสินค้าที่ซื้อขายกันในอยุธยา ที่น่าสนใจสิ่งหนึ่งคือ "เครื่องถ้วย" อาณาจักรอยุธยาเอง เมื่อได้มีอำนาจเหนือรัฐสุโขทัย ก็ได้พยายามสนับสนุนการผลิตเครื่องสังคโลก ที่มีชื่อเสียงของสุโขทัย ทั้งที่แหล่งเตาเผาศรีสัชนาลัย แหล่งเตาเผาบ้านเตาไห และที่แหล่งเตาเผาวัดพระปรารักษ์ เพื่อเป็นสินค้า ส่งไปจำหน่ายในหัวเมืองต่างๆ ภายในประเทศและ ต่างประเทศ อันเป็นการส่งสินค้าเครื่องถ้วยออกไปขายแข่งกับเครื่องถ้วยจีนที่ถูกรัฐบาลจีนระงับ ส่งออกชั่วคราว ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ จนพุทธศตวรรษที่ ๒๑ จึงลดความสำคัญลง จนเลิกการผลิต อาจเป็นเพราะรัฐบาลจีนเริ่มส่งเครื่องถ้วยของตนออกไปขายอีกครั้งหนึ่ง รวมทั้งเครื่องถ้วยที่มีรูปแบบแปลกใหม่ เรียกว่า เครื่องห้าสี หรือเครื่องถ้วยเบญจรงค์ ประกอบกับเหตุการณ์สงคราม ภายในอยุธยาเอง หรืออาจเป็นเพราะเครื่อง ถ้วยจากแหล่งเตาเผาใหม่ที่อำเภอ บางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี มีคุณภาพไม่ดีพอ ทำให้การผลิต เครื่องสังคโลกต้องเลิกไปในที่สุด

เครื่องถ้วยเบญจรงค์และลายน้ำทอง

เครื่องถ้วยลายเขียนสี ที่เรียกว่า เครื่องห้าสี หรือเครื่องถ้วยเบญจรงค์ อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๔ หมายถึง เครื่องปั้นดินเผาเคลือบที่เขียนลายโดยวิธีลงยา (enamel) ด้วยสีต่าง ๆ ตั้งแต่ ๓ สีขึ้นไป จีนเรียกว่า อุ๋น ไต้ ไฉ่ เฝิน ไฉ่ และฝาล่งไฉ่ ตามเทคนิคการเขียนลายสีที่แตกต่างกันไปของจีน แต่ถ้าเป็นเครื่องถ้วยไทยแล้วหมายถึง เครื่องถ้วยเบญจรงค์อย่างของไทย ที่สั่งจีนทำ ใช้รูปแบบลายแบบลายไทย จีนนิยมเครื่องถ้วยลงยาห้าสี มาตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิงตอนปลาย

โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าวันลี และสืบต่อมา จนถึงสมัยราชวงศ์ชิง ราชสำนักไทย สมัยอยุธยา ได้สั่งซื้อเข้ามาใช้ และต่อมาได้จัดส่งลายไปสั่งทำด้วย โดยสั่งทำเป็นโถปริก และโถผาขนาดกลาง เขียนเป็นลายกระหนก ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายเทพนมรสิงห์ เป็นต้น เครื่องถ้วยเบญจรงค์ของไทย มีทั้งที่สั่งทำที่จิงเต๋อเจิ้น และที่ทำจากเตาเผาณฑลฝูเจี้ยน และกวางตุ้ง เมื่อการใช้เครื่องถ้วยชนิดนี้ เป็นที่นิยมในตลาดเมืองไทย เครื่องถ้วยเบญจรงค์ที่สั่งทำจากจิงเต๋อเจิ้นนั้น มักจะเป็นของใช้ในราชสำนัก เพราะเนื้อดินปั้นละเอียด แกร่ง และบาง ช่างที่ทำมีฝีมือดี และเขียนลายได้ละเอียดสวยงาม

เครื่องถ้วยลายน้ำทอง

อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๔ หมายถึง เครื่องปั้นดินเผาเคลือบ ที่เขียนลาย ด้วยวิธีลงยาเช่นกัน แต่เป็นพวกที่ลงพื้นภาชนะด้วยสีทองที่ทำจากทองคำ เครื่องถ้วยลายน้ำทองที่ดียุคไทยสั่งทำจากจีนเช่นเดียวกับเครื่องเบญจรงค์ เครื่องถ้วยลายน้ำทองนี้ จีนนิยมมาก ในสมัยราชวงศ์ชิง โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าคังซี (พ.ศ. ๒๒๐๕ - ๒๒๖๖) และพระเจ้าหย่งเจิ้น (พ.ศ. ๒๒๖๖ - ๒๒๗๙) ร่วมรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชถึงสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ซึ่งน่าจะมีการสั่งทำเครื่องถ้วยลายทองจากญี่ปุ่นด้วย

การสั่งทำเครื่องถ้วยเบญจรงค์และถ้วยลายน้ำทองจากจีน คงจะได้สั่งทำสืบต่อมา ในสมัยกรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ โดยมีการปรับปรุงและคิดค้นรูปแบบ และลวดลายใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นอีกด้วย โดยเฉพาะรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าธนบุรีนั้นพบว่า ในราชสำนักญี่ปุ่น ก็ใช้เครื่องถ้วยจากประเทศไทย เรียกว่า "เครื่องถ้วยธนบุรี" ซึ่งน่าจะเป็นเครื่องถ้วยเบญจรงค์ หรือถ้วยลายน้ำทอง ที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พระราชทานเป็นเครื่องบรรณาการ

เครื่องถ้วยสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์

ธนบุรีเป็นเมืองหลวงต่อจากกรุงศรีอยุธยา ในระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๐-๒๓๒๕ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แห่งราชวงศ์จักรี ได้เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ ทรงย้ายเมืองหลวงจากธนบุรีไปอยู่ที่กรุงรัตนโกสินทร์ หรือกรุงเทพฯ ปัจจุบัน วัฒนธรรม ประเพณี และงานศิลปกรรมต่างๆ ยังคงสืบทอดมาจากสมัย อยุธยา ในเรื่องเครื่องปั้นดินเผา หรือเครื่องถ้วย ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ยังคงผลิตต่อมา เป็น พวกหม้อข้าว หม้อแกง หม้อน้ำ ครก ไห แบบต่างๆ ส่วนเครื่องถ้วยที่มีคุณภาพที่ใช้อยู่ในราชสำนัก หรือบ้านขุนนาง และคหบดีนั้น มักจะนิยมสั่งทำจากเมืองจีน โดยให้รูปแบบลวดลายไปดังเช่นในสมัยอยุธยา ด้วยมีพ่อค้าจีนเข้ามาค้าขายมาก ประกอบกับราชสำนัก และขุนนางผู้ใหญ่ ก็มีสำเภา จัดสินค้าพื้นเมืองออกไปขายยังเมืองจีนด้วย จึงสะดวกแก่การสั่งทำเครื่องถ้วยตามความสวยงามที่ตนต้องการ ไทยจึงมีเครื่องถ้วยเบญจรงค์ และเครื่องถ้วยลายน้ำทองมาใช้ ในสังคมไทยอย่างมากมาย และขยายความนิยมออกไปยังคนสามัญทั่วไปด้วย จากลักษณะเนื้อดิน และร่องรอยของเทคนิคการเผาบนเครื่องถ้วยเบญจรงค์บางใบ มีลักษณะคล้ายเครื่อง

ถ้วยญี่ปุ่น ที่ผลิตจากแหล่งเตาเผาแถบอะริตะมาก จึงน่าจะสันนิษฐานได้ว่า นอกจากการสั่งทำที่เมือง
จีน หรือพ่อค้าจีนคิดทำเลียนแบบขายไทยส่งมาขายแล้ว อาจมีการสั่งทำเครื่องถ้วยเบญจรงค์ และ
ลายน้ำทองจากญี่ปุ่น สืบต่อจากสมัยอยุธยาก็เป็นได้

การผลิตเครื่องถ้วยลายน้ำทองของคนไทย ที่สำคัญคือ "เตากรมพระราชวังบวร" ซึ่งกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ ในรัชกาลที่ ๕ โปรดให้ตั้งเตาถ้วยชามเขียนลายไทย แบบเครื่องถ้วยลายน้ำทองขึ้น ที่มีชื่อมากคือกระโถนค่อม และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีขุนนางบางคน เช่นพระยาสุนทรพิมล (เผล วสุวัต) ได้นำช่างจีนมาทำเครื่องถ้วยในเมืองไทย โดยตั้งเตาเผาไว้ที่ในบริเวณบ้านของท่านเอง และสั่งทำถ้วยชามสีขาวมาจากจีน แล้วให้ช่างเขียนลายแบบไทยขึ้น โดยวิธีเขียนสีลงยาบนเคลือบ (overglaze enamels) เป็นลายวรรณคดี และลายไทยต่างๆ

จากการที่ต้องติดต่อกับชาติตะวันตกมากขึ้น ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา ราชสำนักไทยเริ่มนิยมเครื่องถ้วยจากตะวันตก อันทำให้วัฒนธรรมในด้านชีวิตความเป็นอยู่เริ่มเปลี่ยนไป โดยเฉพาะในเรื่องการรับประทานอาหาร นั่นคือ มีการนั่งโต๊ะแบบตะวันตก ใช้ช้อนส้อม เครื่องถ้วยชามเริ่มมีรูปแบบแปลกๆ เพิ่มขึ้น เช่น มีชุดกาแฟ เขียวอกน้ำ ชามอ่าง สำหรับใส่เหล้า ผลไม้ แจกันแบบต่างๆ เพื่อใช้ประดับโต๊ะและห้องต่างๆ เครื่องถ้วยจีน และญี่ปุ่นก็ยังเป็นที่นิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุดลายครามจีน ซึ่งทำขึ้น สำหรับตั้งโต๊ะถึงกับมีการประกวดโต๊ะกัน ในโอกาสต่างๆ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดทั้งเครื่องถ้วยตะวันตก และเครื่องถ้วยจีน เช่น เครื่องถ้วยชุดน้ำชาจักรี เป็นชุดชालายดอกเดซีสีต่าง ๆ ๙ สี โดยมีเครื่องหมายพระราชวงศ์ คือ จักรและตรี ปรากฏบนฝา และที่ได้กันถ้วยชา ซึ่งทรงสั่งทำจากโรงงานแซฟวร์ ประเทศฝรั่งเศส และเครื่องถ้วยชุดลายอักษรพระนาม จ.ป.ร. ซึ่งทรงสั่งทำจากจีน โดยใช้ลายอักษรพระนามาภิไธยย่อในพระองค์ ผูกเป็นลายออกมา ๑๒ แบบ คือ ลายอักษรพระนาม เลียนแบบลายจีนอย่างหนังสือใหญ่ ลายยี่ยาว ลายยี่ซอน ลายยี่คด ลายยี่ขัด ลายยี่ทอดขัด ลายยี่สยาม ลายกระแปะ ลายกระแปะฮ่อ ลายฮ่อเครื่องมงคล ลายลูกไม้ค้ำควา และลายลูกไม้อักษรพระนาม

หลังจากสิ้นรัชกาลที่ ๕ แล้ว ความนิยมในเครื่องถ้วยยุโรปมีมากขึ้นเป็นลำดับ แม้ว่าเครื่องถ้วยจีนและญี่ปุ่นจะยังคงนิยมอยู่เช่นเดิม สามารถหาซื้อได้ตลอดมา จนปัจจุบัน ส่วนเครื่องถ้วยเบญจรงค์ และลายนำทองของไทย ก็ลดความนิยม ไม่มีการสั่งทำอีก มีแต่สะสมของโบราณ ไว้เป็นมรดกสืบทอดต่อมาเท่านั้น

อย่างไรก็ดีปัจจุบันการผลิตเครื่องถ้วยยังมีโรงงานหลายแห่งดำเนินการอยู่ มีทั้งที่ผลิตเครื่องถ้วยแบบเดิม ทั้งรูปแบบเก่า และด้วยเทคนิคแบบเดิมกับที่มีการพัฒนาปรับปรุงแบบให้ทันสมัยยิ่งขึ้น โดยมีรูปแบบที่เป็นสากล ทั้งสีสันทันและลวดลายที่ประดับ สำหรับเครื่องถ้วยที่เลียนแบบของเก่า มีหลายโรงงาน ซึ่งขึ้นอยู่กับว่า แต่ละแห่งนั้น คุณเคย และสนใจ เครื่องถ้วยโบราณแบบใด เช่น เครื่องดินเผาประเภท หม้อน้ำ คนโท หม้อहनน หม้อข้าว หม้อแกง เดิมเรียกว่า หม้อบาง จากตะนาวศรี ก็ยังคงมีผลิตอยู่ในแถบจังหวัดนนทบุรี และที่เกาะเกร็ด และเรามักจะเห็นว่ามีจำหน่ายมากที่แถวสะพานสูง บางซื่อ นอกจากนี้ยังมีผลิตแถวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาคอีสานบางจังหวัด สำหรับคนโทหรือน้ำตันยังพบว่า มีการผลิตที่จังหวัดเชียงใหม่ และลำปาง การสืบทอดรูปแบบเครื่อง

ถ้วยสังคโลกของสุโขทัย และเครื่องถ้วยล้านนาจากเตาเวียงกาหลง และสันกำแพง ก็มีหลายโรงงาน ทั้งในจังหวัดสมุทรสาคร อำเภอกะทู้แบบ ตำบลอ้อมน้อย ที่จังหวัดสุโขทัย มีทั้งในเขตเมืองเก่า และที่อำเภศรีสัชนาลัย และในจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำปาง ซึ่งล้วนแต่ทำได้สวยงาม และ คล้ายคลึงของเก่ามากทีเดียว

เครื่องถ้วยเบญจรงค์และเครื่องถ้วยลายน้ำทอง ก็มีหลาย โรงงานที่ให้ความสนใจผลิตสืบต่อมา โดยทำได้อย่างสวยงาม และ ประณีต บางโรงงานทำเลียนแบบของเก่าได้ดี ทั้งสีสันทน และการ ตกแต่งลวดลาย ที่สวยงามจริงๆ ก็มีราคาสูงมากเช่นกัน เพราะทำยาก หลายขั้นตอน ต้องใช้ความละเอียดในการลงยาสี และการเขียนทอง ซึ่งช่างต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษ โรงงานที่ผลิตเครื่องถ้วยเบญจ รงค์ และลายน้ำทอง มีอยู่ทั้งที่จังหวัดสมุทรสาคร อำเภอมินบุรี กรุงเทพมหานคร และสุพรรณบุรี ยิ่งกว่านั้นโครงการศิลปาชีพพิเศษ ซึ่งเป็น โครงการพระราชดำริ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อพสกนิกรผู้ยากไร้ ให้ได้มีอาชีพ เพื่อ เลี้ยงตนเองและครอบครัว โดยทรงให้หาครูมาสอนการทำเครื่องปั้นดินเผาแก่ประชาชนที่สนใจที่บ้าน กุดนาขาม จังหวัดสกลนคร โปรดเกล้าฯ ให้ตกแต่งลวดลายที่มีลักษณะพิเศษ แตกต่างไปจากลวดลาย ประเพณี เพื่อให้นักเรียนของมูลนิธิศิลปาชีพพิเศษ ได้มีความคิดสร้างสรรค์ที่ดี ดังนั้นเครื่องปั้นดินเผา ของบ้านกุดนาขาม แม้ว่าจะมีรูปแบบคล้ายของโบราณแต่ลวดลายที่เขียนประดับจะเป็นภาพพระบรม สาทิสลักษณ์ และลายธรรมชาติ เช่น ลาย นก ลายดอกไม้ไทยและลายสัตว์ป่าหายาก เป็นต้น นับว่า เป็นเครื่องปั้นดินเผาเคลือบที่เป็นเอกลักษณ์ของงานศิลปรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๙ ที่โดดเด่น ประเภทหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง : สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ

ฉบับเสริมการเรียนรู้. เล่มที่ ๒๒_ กรุงเทพฯ :

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดย

พระราชกุศลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

๒๕๕๑.